

Tarihin Değişmez Aktörü: Devletin Kısa Tarihi ve Ulus Devletler

Rahmi Şeyhoğlu¹

Özet

Sosyal antropoloji, neredeyse bütün toplumlarda dinin ve devletin izlerini bulmaktadır. Her ikisinin de ortak özelliği toplu yaşamının getirdiği düzen ve istikrarı sağlayıcı olmalarıdır. Din, insanın inanma ihtiyacının yanında, ahlakî sınırlar koyma ve insanın ontolojik anlam arayışına cevap verme rollerine sahip bir sosyal kurumdur. Devletin nasıl ve neden doğduğu konusunda değişik görüşler mevcuttur. Genellikle tarım toplumu ile yerleşik hayata geçildikten sonra mülkiyet kavramının ortaya çıkması sonucunda güvenlik, asayiş ve savunma ihtiyaçları ile devletin doğduğu kabul görmektedir. Ancak, göçebe toplumlarda da devlet yapısının olduğu bir gerçektir. Tarih boyunca zamana, mekâna ve şartlara bağlı olarak değişik şekillerde devletin varlığını görmekteyiz: Site devletleri, bozkır devletleri, imparatorluklar, modern ulus devletler ve post-modern ulus devletçikler gibi değişik şekillerde kesintisiz devlet karşımıza çıkmaktadır. Bir devlet şekli olan modern ulus devletler son üçyüzyılda önce Avrupa sonra da bütün dünyaya yayılmıştır. Ulus devletlerin ortaya çıkışı Batı'daki sosyal ve ekonomik gelişmelerinin sonucudur. Modern ulus devletlerin “bütünleşmeci” bir anlayışla parçalı sosyal yapıları homojenleştirici özelliği günümüzde post-modern anlayışın çok kültürcü politikaları ile modern ulus devletleri “küçük ulus devletçiklere” dönüştürme eğilimdedir. Tarih ve sosyal antropoloji devletin hep var olduğunu, her dönem farklı şekillerde inşa edildiğini ve gelecekte de var olmaya devam edeceğini göstermektedir. Gelecekte devletin ortadan kalkması yerine teknoloji ile daha da güçleneceği, çok kültürcü anlayış devam ederse “ulus devletçiklere” dönüşebileceği öngörülmektedir.

1 Öğr.Gör. Dr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, raseyhoglu@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-1047-001X

GİRİŞ

Devlet, kimine göre ceberrut, kimine göre kutsal görülen, insanlık tarihi kadar eski bir kavram ve kurumdur. İnsanın sosyal bir varlık olarak yaşama mecburiyeti ister istemez düzen, mülkiyet ve savunma gibi ihtiyaçları doğurduğundan ve bunu herkesin üstünde üstün bir iradenin yerine getirmesi gerektiğinden devletin doğduğu kabul edilmektedir. Tarihe baktığımızda baş aktör olan devlet, her zaman mücadelelerin, savaşların ve anlaşmaların tarafıdır. Devlet, toplumların organize olmuş, örgütlenmiş tarihteki en akıllıca icadıdır. Tarihin bilinen her döneminde site devletleri, imparatorluklar, bozkır devletleri ve ulus devletler gibi değişik şekillerde devlet denilen yapıya rastlamaktayız. Günümüz karmaşık ve güçlü devlet anlayışı gibi olmasa da yargılayan, vergi alan ve yöneten her yapı devlet olarak kabul edilebilir. Devleti tanımlayarak ona modern anlamda şartlar koymak yerine, tarihte toplumları düzene sokan ve onları başkalarına ve tehlikelere karşı koruyan örgütlenmeler olarak bakmalıyız. Özellikle nüfus arttıkça sosyal düzen, asayiş ve ortak kural ihtiyacı devleti kaçınılmaz hâle getirmiştir. Bu yüzden devlet nedir? Ne zaman ortaya çıkmıştır? soruları devleti anlamaya yetecek kadar derinlikli sorular değildir. Ne Marks ne Adam Smith ne de Anarşistler devleti istemezler, yerine bir şey koyamadıklarından “katlanılması gereken bir fena” olarak görürler ve devletin ortadan kalkmasını zamana bırakırlar.

Devletin anarşist iki tanımını Nietzsche şöyle yapar: “Birincisi: Bütün soğuk canavarların en soğuşuna devlet denir, aynı soğuklukla yalan söyler ve ağzından şu yalanı çıkarır: Devlet olan ben halkım. İkinci tanım daha acımasızdır: Devlet, ikiyüzlü bir köpektir; dumanlar ve böğürtüler içerisinde konuşmayı sever: Böylelikle sesinin nesnelere karnından çıktığına inandırmak ister.” (Colson,2011:65) Amerikan liberteryen hareketinin önemli ismi olan Ayn Rand devleti; “bir toplumun kanunları, kurumları ve belli coğrafi alanda yaşayan insanlar arasındaki ilişkileri belirleyen ve hükümet temelinde hayata geçirilen bir ahlâkî, siyasî, iktisadî prensipler takımınıdır.” (Rand,2004: 15) olarak tanımlar.

Devlet, aslında korkulan ve o kadar da nefret edilen bir kurum ve kavram olmasına rağmen ortadan kalkması hiçbir zaman söz konusu olmadığı gibi her geçen gün teknoloji ile beraber daha da güçlenerek insanların hayatına daha fazla nüfuz eder hale gelmiştir. Günümüzde devlet, kameralarla her yerde gözü olan ve vatandaşlara verdikleri numaralarla herkesi kayıt altında tutan her zaman uyanık bir dev organizasyona dönüşmüştür. Günümüzün devleti tarihte olmadığı kadar güçlenmiştir. 1990’da SSCB dağıldığında görüldü ki, devlete düşman olan Marksizm bile devleti adeta bir “Leviathan’a” çevirmiştir. Hülasa, tarih, bize şunu göstermektedir; devlet, gerekli bir kurumdur ve de

ortadan kaldırılması uzunca bir süre söz konusu dahi olmayacaktır. Öyleyse bu sosyal ve tarihî olgunun daha doğrusu en güçlü ve en kapsayıcı örgüt yapısının düzenlenmesi ve sınırlandırılması gerekir. Bu düşünce hukuk devletini doğurmuştur. Weber'in otorite tiplerinden "hukukî otorite" tipi günümüzde geniş kabul görmeye beraber Popper "Açık Toplum" kavramı ile devlet yönetimine halkın aktif katılımını Perikles'in şu sözü ile istemektedir: "Devletle ilgilenmeyen bir kimseyi zararsız değil, yararsız buluruz; ve bir politikayı ancak birkaç kişi ortaya koyabilir, ama hepimiz onu yargılayacak nitelikteyiz." (Popper,1994:166) Dolayısıyla artık devlet halkın üstünde ve halktan kopuk bir şekilde değil, halkla beraber ve halkın denetimine tâbi şekle gelmiştir. Bütün devlet yönetimi ve siyasal ideolojiler evrensel değerlere ulaşmak için devlete şekil vermeye çalışmaktadır. Devlet, hem toplumu ve insanı köleleştirecek hem de adalet ve refaha kavuşturacak güce sahiptir. Yerine koyabilecek başka bir kurum bulamayan Liberal ve Sosyalist akımlar onu şekillendirme yoluna gitmişlerdir. Gelecekte devlet olacak mı? sorusu yerine nasıl? olacak sorusuna cevap aranmalıdır. Çünkü gelişen teknoloji devleti ve kontrolünü sinir bozucu boyutlara getirmektedir. İnsanlar artık devletler tarafından 24 saat takip edilebilmektedir.

1-DEVLETİN TARİHİ VE TEORİK GELİŞİMİ

"Devlet, kelimesinin İngilizce karşılığı state, Fransızca karşılığı État, Almanca karşılığı Staat, İtalyanca karşılığı stato, İspanyolca ve Portekizce karşılığı ise Estado'dur. Bunların hepsi Latince status kelimesinden gelir. Latince status, "hâl", "durum", "vaziyet" demektir. Bizdeki "Devlet", kelime anlamıyla, "tedâvül eden", yani "elden ele geçen şey" demektir. Ünlü Anayasa hukukçusu Ali Fuat Başgil'e göre "devlet, tıpkı bir altın top gibi, elden ele geçen ve en kuvvetlinin zapt ve inhisarına giren ikbal nüfuz ve iktidardır. Stato kavramını "Devlet" anlamında 16. Yüzyılda ilk defa Machiavelli Hükümdar isimli eserinde (1513) kullanmıştır." (Gözler, 2017:5-6, Gözler,2018:33)

Dünyada devletle beraber anılan, en çok devlet kuran ve yıkan bir millet olarak Türklerin devlete verdikleri isim en eski tarihi kaynaklarda "İl" olarak karşımıza çıkmaktadır. "İl" kelimesi üç anlama gelmektedir: 1-Kabile birliği, 2-Halk, 3- Devlet. Dolayısıyla "İl" kelimesi tarihi binlerce yıla dayanan ve devlete karşılık gelen, yönetim ve idarî bir kurumsal yapının adı olmaktadır. Türklerin devlet kurmalarını tarihi MÖ.ye dayanmaktadır. (Güler,2023:22)

Devlet, kelime olarak Arapça kökenlidir. Dawla, dwl kökünden gelmektedir. Döngü, deveran, talih, baht, servet ve iktidar anlamlarına gelmektedir. Kamus-u Türki'de çoğulu "düvel" devletler olarak geçmektedir. Baktığımızda batıdaki state, durmak anlamının dışında dinamik ve

değişkenliği ifade etmektedir. Bu anlam farklılığı tarihi ve kültürel sebeplere dayanmaktadır. (Güler,2023:24-25)

Devletin ortaya çıkışı ve şartları ise tartışmalı olmakla beraber devlet ile medeniyet arasında her zaman bir bağlantı kurulmakta ve devletin ortaya çıkışı insanlık tarihinde tarım, ticaret, kültür ve nüfus alanlarındaki ilerlemelerin bir sonucu olarak görülmektedir. İlk medeniyetler gibi ilk devletlerin de izlerine Doğu'da rastlamaktayız.

Tarihte ilk medeniyetlerin Fırat, Dicle, Nil ve İndus ırmakları boylarında ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Tarımın bulunuşu, yazının icadı, şehirlerin doğması ve bununla birlikte hesaplama, tapu, vergi ve nikah gibi kayıtların ortaya çıkması bu bölgelerde olmuştur. Bütün bunlar beraberinde sosyal, hukuki ve idarî örgütlenmeyi getirmiştir. İlk şehirlerin Sümer'de çıktığı kabul edilirse ilk devletin de ortaya çıkmış olma ihtimali yüksektir. İlk devletlerin bu bölgede çıkmasının bir diğeri sebebi tarımın ve sulamanın gerçekleşmesi için düzensiz ırmak rejimini kontrol edecek sulama kanallarına ve bunların geliştirilmesini yönetecek bir iradeye ihtiyaç duyulmasıdır. Sezer, “sulama” olgusunu ilk devlet ve medeniyetlerde merkeze oturtmaktadır. Bakıldığı zaman dünyada ırmak boyları ve havzalarının en eski yerleşim yerlerini oluşturdukları da bir gerçektir. (Sezer, 2021:71-79)

Mezopotamya bölgesi sulama kanalları ve verimli arazileri ile insanların toplu olarak yaşadıkları “kent-devletleri”ni kurdukları bölgedir. Belli hanedanların yönetiminde olan bu yapılar komşuları ile farklılarını vurgulayan “kent-devlet”leri olarak ortaya çıkmışlardır. Arkaik ve hiyerarşize olmuş bu kentsel yapılar günümüz toplumlarının da prototipini oluşturmaktadır. (Sander, 1994:25) Bu kent-devletleri Sümerler, Akkadlar, Asurlular, Babilliler ve Anadolu kökenli Hititler tarafından zamanla imparatorluklara dönüşecektir. Örgütlü dinlerin, yazının, mimari ve matematiğin yanında en eski yazılı hukuk metni olan “Hammurabi kanunları” bu bölge medeniyetlerinin eseridir. Vergi, milkiyet, mimari ve hukuk şüphesiz devletli toplumların eseridir.

Peki devlet, yerleşik olmanın getirdiği bir gelişmişlik ise göçebe toplumların devletlerini nasıl tanımlayacağız? Dolayısıyla sadece yerleşiklik ve tarıma geçişi devlet kavramının olmazsa olmaz şartı sayarsak tarihteki pek çok göçebe toplumun devletini yok saymamız gerekecektir. Göçebe toplumlar Asya ve Avrupa tarihinin ilk çağlarından beri beş bin yıldır sahnede olan kavimlerdir. Bunların bugün de devamı olan devletler mevcut olduğu gibi tarihte de önemli yer işgal ettikleri görülmektedir. Nüfusları, ciddi organizasyon gelenek ve yetenekleri, kültürleri, sosyal yapı ve kurumları ile

hiçte göz ardı edilemeyecek bir tarihi gerçekliktir göçebe bozkır toplumları ve devletleri.

13.-14.yüzyıllarda Dođu-Batı arasında kesintisiz ticaretin gelişerek Batı'da ticaret kapitalizmine yol ačan ve batının sosyal yapısını değiştiren ticaret güvenliği sisteminin mimarı göçebe bir toplum devleti olan Cengiz İmparatorluğu idi. Uzun asırlar Avrasya bölgesine bu kavimler devlet olarak hâkim olmuşlar ve askeri, idarî ve mali örgütlenmeleri ile 15.yüzyıla kadar yönetmişlerdir. Slavlara özellikle Moskova Knezliğine devleti ve teşkilatlanmayı öğreten Kıpçaklardır. (Kurat,198:136-137) “Hangi Rus’u kazısanız altından bir Tatar çıkar” sözü boşuna söylenmemiştir. Dolayısıyla devlet ve yerleşiklik ilişkisi Avrupa merkezci tarih ve medeniyet görüşünün bir sonucudur. Dışlayıcı bir tavırla tarihteki çok önemli devletleri Avrupalı olmadıklarından göçebe olarak hem medeniyet hem de devlet sınıflamasında yok saymaktadırlar. Tekçi yerleşiklik-medeniyet kavramlaştırmasında olduğu gibi yerleşiklik-devlet kavramı oluşturulmaya çalışılmaktadır. (Güler,2023:9-10)

Parkinson, pek çok kavramın Yunanca ve Latince kökenleri ile başlatıldığını. Bu dillerden önce bu kavramların dünyanın başka yerlerinde olamayacağı düşüncesini doğurduğunu. Bütün siyasî kuramların da Platon ve Aristo ile başlatıldığını ve bu kavramların başka dillerde karşılığı olup olmadığının sorgulanmadığını. Bütün siyasal kurumların Batı'da başlayıp “ilerlemeci” mantıkla Batı'da geliştiğini iddia etmenin dünyanın yarısını ve insanlık tarihinin büyük kısmını yok saymak anlamına geldiğini belirtmektedir. (Parkinson,1984:8-9) Özellikle Mısır, Hindistan ve Çin gibi kadim yerleşik medeniyetlerin siyasal kurumlar konusunda ilginç tarihe sahip olduklarını belirtmektedir.

Bugün artık bu tekçi, Avrupa merkezci görüş tartışılmakta ve bu kadar geniş topraklara yayılan ve uzun asırlar hâkimiyet kurmuş olan kavimlerin hayvancılığa dayalı, ortak toprak mülkiyeti olan, eşitlikçi bir yapıda devletlere sahip oldukları kabul görmektedir. Özellikle tarihi değiştiren atın ehlileştirilmesi ve demircilik alanlarındaki yenilikler göçebe bozkır toplumlarının eseridir. Bugün bile askeri sistemlerde ünvanlar ve “onluk sistem” gibi askerî pek çok uygulama MÖ.209’da Mete Han’ın getirdiği yenilikçi sisteme dayanır. Demek ki, göçebe toplumlarda sosyal, hukuki ve idarî örgütlenme vardır. Batıdaki yapıya uymayan ya da Batı’ya yabancı olan her şeyin tanımlama dışı bırakılması günümüzde eskisi gibi rağbet görmemektedir. Avrupa merkezci bütün görüşler artık Marks’ın görüşleri gibi sadece Avrupa tarihini anlattığı, insanlık tarihini kapsamadığı eleştirisine maruz kalmaktadır. Son yıllarda Bozkır medeniyetleri üzerine yayınlar

durmadan artmakta ve özellikle Orta Asya'da yapılan arkeolojik kazılarla M.Ö'ye ait pek çok yeni eserlere ulaşılarak Bozkır medeniyeti kavramının gelişmesine hizmet etmektedir. Dolayısıyla tarihte en eski şehirlerin ve devletlerin izleri de bu bölgelerde ortaya çıkmaktadır. Daimi bir askeri yapıya, vergi sistemine, “Yasa” ve “Töre” olarak isimlendirilen hukuk sistemlerine sahip kurumlar ve eserlere ait bulgular yeni değerlendirmeleri de beraberinde getirmektedir.

Devlet, tarihî devamlılığa ve öneme sahip bir kavram ve kurum olmasına rağmen müstakil bir bilim dalı olamamıştır. Genellikle siyaset bilimi ve kamu hukuku içerisinde yer alan ana konulardan biri olmuştur. Devletin tarihi konusunda iki temel eğilim vardır. Birincisi, beşbin yıllık yerleşiklik temelli 19.yüzyılda Babil ve Sümer şehirleri ve medeniyetlerini başlangıç kabul ederek oradan devleti Avrupa'ya bağlayan anlayıştır. Bu anlayış yukarıda izahını yaptığımız dünyanın yarısını yok sayan Avrupa merkezci zihniyetin tezahürüdür. İkincisi ise, devleti 500 yıllık bir tarihe bağlayarak “modern devlet” anlayışına sığdırmaya çalışılan görüştür. Bunlara göre “State” ilk defa 15.-16.yüzyıllarda kullanılmıştır. Bundan önceki “polis” ya da “imparatorluklar” farklı siyasal türlerdir. (Güler,2023:10)

Devlet kavramını bulunduğu döneme göre değil de bütün tarihi dönemleri içine alacak şekilde tanımlama ihtiyacı vardır. Bunun için öncelikle tarih boyunca bütün devlet yapılarının ortak özelliklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Çünkü devletler bugün bile değişik özelliklere sahiptirler. Devletleri nüfus, egemenlik yapısı, kanunları, büyüklükleri ve etnik yapılarına göre tanımlayamayacağımıza göre dünden bugüne devlet denilen yapının ortak özelliklerini ortaya çıkarmak gerekmektedir.

Eskiden beri gelen devlet felsefesi çalışmalarında geçmişten bugüne devletin ortak özellikleri olarak genelde liberal devletin özellikleri sayılır; asayiş, savunma ve hukuk düzeninin sağlanması. Yani devlet her zaman “koruyucu kurum” olarak görülmüştür. 14.yüzyıl gibi bir dönemde İbn Haldun devleti rasyonel ve gerçekçi bir şekilde şu şekilde tanımlamıştır: “Sosyal organizasyonla ve toplu olarak yaşamak zorunludur. Bu sosyal organizasyon meydana gelince insanları birbirine karşı koruyacak ve kötülük yapmaktan caydırıcı bir güce, insanların bir diğerine karşı tecavüz etmelerini önleyecek “başka bir şeye” mutlak ihtiyaç vardır. Ancak böyle olmalıdır ki, bir kimse diğerine zarar vermesin. Hükümdarın (üstün otoritenin) manası budur.” (Haldun, 2011:214-215) Farabi ise devlet (İl) kurmuş toplumları “tam topluluklar” olarak gelişmiş ve üstün yetenekli topluluklar görekerek özellikle “şehir ve “devlet”i insanların ve toplumların ilim, sanat ve yetenekte gelişmişliğinin göstergesi sayar. Devleti ve şehri olmayan toplumlar ona göre

“eksik toplumlardır”. (Farabi, 1990: 117-1189) Kendisi de bir Türk olan Farabi'nin devlet anlayışındaki devlet yani İl anlayışı Türk devlet felsefesinin bir yansımasıdır. Türklerde devletin en basit şekline “İl” denilmektedir. Oğuzlar siyasî olarak bağımsız ve özerk topluluklara “ il” adı verilmektedir. (Gökalp,1976:166-167) İl kelimesine siyasî bir kavram olarak başta Orhun abideleri olmak üzere bütün eski Türkçe metinlerde rastlanmaktadır.

Devlet bugün çok daha fazla önemsenmektedir. Çünkü her etnisitenin kendi ulus devletini kurma çabası içerisinde olduğunu görmekteyiz. Ayrıca dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu bir devletin koruyucu şemsiyesi altında bulunmaktadır. Birleşmiş Milletlerde durmadan devlet sayısı artmaktadır. Yaklaşık 200 yıldır devletleşmek bütün dünya genelinde hızlanmış bir siyasî faaliyettir. İnsanlar güvenlik- hürriyet paradoksu çerçevesinde her ikisinin de yaşanabileceği kurum ve yapı olarak devleti görmektedirler.

Devletleşmenin bu kadar yaygın olmadığı devirlerde insanlar bir kabileye, bir efendiye tabi olmak suretiyle yaşayabiliyorlardı. Bu tip bir aidiyet sahibi olamayanlar köle ya da hizmetkar oluyorlardı. Tabiiyet ve aidiyet kuramamak geçmiş dönemlerde ölümlerden ölüm beğenmek gibi orta yerde kalmaya denkti. (Strayer,2020:29) Özellikle 13.yüzyılda Avrupa'da şehirlerin ve burjuva sınıfının ortaya çıkması ile beraber “hukuk devleti” kavramı gelişmeye başlamıştır. Belli kurallara ve kurumlara sahip devlet yapısı feodaliteye tercih edilir olmuştur.

16. yüzyıla gelindiğine Grotius, “devlet, üyelerini bir hukuk düzeni içinde korumak ve onların çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan, özgür insanların yetkinleştirilmiş bir birliğidir” diyerek hukuk devletini ve koruyucu devleti tarif ediyordu. Bu görüş, içinde tarihte devleti doğuran en temel özellikleri barındırması bakımından gerçeklik payı bulunmakla birlikte, gerçeğin tamamını içermekten uzaktır. Geçmişte ve günümüzde devlet ve devlet adı verilebilecek her kuruluş, özellikle devlete hâkim olan sınıfların ve grupların imtiyaz, egemenlik ve haklarının savunulmasını öncelikli görmekte bunlardan sonra devletin aslî görevlerine ve halkın haklarına sıra gelmektedir. (Oppenheimer,1984:37) Devletin Marksist terminoloji ile ifade edecek olursak “egemenlerin haklarını koruyan” rolünden kurtarılması ve halka yönelmesi her zaman devlete karşı temel mücadeleyi oluşturmuştur.

Oppenheimera göre, “Devletin bu yönünün onun en belirleyici özelliğini oluşturduğunu, devletin ortaya çıkışının ve özünün yalnızca bu en önemli niteliğinden yola çıkılarak kavranabileceğini iddia etmektedir. Ona göre, devletin dışarıya karşı ve ülke içinde yerine getirdiği “koruma” görevi, devlete hâkim olan sınıflardan devraldığı, onların hükmetme ve gelir sağlama haklarını korumaya yönelik bir görevi olup, bu niteliği, bir sınıf devleti olma

niteliğinden sonra gelmektedir. Devlet, koruma görevini gerçekleştirmek amacıyla oluşmaz; aksine, devlet daha önce vardır, koruma görevi devletin amacı olarak sonradan ortaya çıkar.” (Oppenheimer,1984:38)

Bu görüş devletin temellerini, sözleşmecî devlet teorilerinin dışına çıkarmaktadır. Devletin kuruluşunun devlete hâkim olan sınıfların öncelikle kendi menfaatleri için devleti kurduklarını, sonra da halkı korumacı bir görev yerine getirerek meşruiyet sağlamak için halkın rızasını kazanmak amacını ortaya koyduklarını iddia etmektedir. Bu görüş aslında yabancılaşmış Marksist literatüre ait bir görüştür. Tarihe ve devletin geçmişine baktığımızda aslında realist bir bakış olarak karşılığı olan bir görüştür. Devleti acımasız ve korkunç kılan da aslında bu gerçekçi yönüdür: En büyük sosyal organizasyon olan devlete sahip olanların kendi imtiyazları ve çıkarları için devleti kullanmalarıdır. Devlet, kitleleri zabtu rabt altında tutmanın ve geniş piyasa imkanlarını ve kitleleri ele geçirmenin rızaya dayalı olarak elde edilmesinin en mantıklı yoludur. Dolayısıyla devlet dediğimiz örgüt ona sahip olanlardan başkası değildir. Avrupa tarihine baktığımızda devlete hanedanlar, aristokratlar, ruhban sınıf ve burjuvazi hâkim olmuştur. Her zaman oligarşik bir yapılanmadır devlet. Günümüzde demokrasiler sayesinde halkın sahip olduğu ileri sürülse de yine de oligarşik yapılara demokrasilerde de rastlamaktayız. Burada Robert Michels’in ünlü çalışması “Oligarşinin Tünç Kanunu”nu hatırlatmakta fayda var. (Bknz: Michels,2021) Ayrıca siyasî baskı grupları, küresel güçler bütün ülkelerde devletleri manipüle edebilmektedir. Uzun yıllardır halkın yönetmediğine inanmaya başlaması ve sistemi değiştiremeyeceği yönünde çaresizliğe düşmesi ya da hiçbir şey değişmeyecek anlayışı Avrupa demokrasilerinde düşük siyasî katılımlara sebep olarak meşruiyet krizleri doğurmaktadır.

Popper’a göre “örgütlenmiş ve hatta merkezîleşmiş siyasal iktidar” olarak tanımladığı devletle ilgili sorulması gereken sorular şunlardır: “Biz devletten ne bekliyoruz? Devlet etkinliklerinin meşru amacı olarak nelerin sayılmasını bekliyoruz? Temel siyasal taleplerimizi bulmak için de şöyle diyebiliriz: İyi düzenlenmiş bir devlette yaşamayı, devletsiz, yani anarşi içinde yaşamaya neden yeğliyoruz? Soruları sormanın akla uygun yolu budur. Bunlar, bir teknoloğun herhangi bir siyasal müesseseyi kurmaya ya da yeniden düzenlemeye girişmeden önce mutlaka sorması gereken sorulardır.” (Şeyhoğlu,10:2014) “Popper, “her türlü, denetim altında olmayan gücün tehlikelerine” işaret ederek, devletin gerekliliğini kabul etmekte beraber devletin belli özelliklere de sahip olmasını istemektedir. Ona göre, olması gereken devlet; korumacı, denetlenen ve araya girmeci özellikleri taşıyan devlettir.” (Gözler,2018:33)

1-1-Devlet teorileri

Devletin uzun tarihi yolculuğu içinde var olabilmesi için üç temel olmazsa olmaz şartı vardır: İnsan, toprak ve egemenlik. (Gözler,2018:33) Bu üç unsur bütün devletlerde görölen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin kökeni konusunda birincisi dinî olan ve evrenin tek hâkimi olduğuna göre toplumun da tek hâkimi olması gerektiği ve devleti Tanrının iradesinin kurduğu görüşüdür. Dünyevî görüş denilen ikinci görüşe göre ise; Tanrının yerine Doğa'yı koyan ve insan aklını esas alan 17.-18. yüzyıllarda akılcı doğal hukukla gelişen insanın doğası gereği toplu halde yaşamaya meyilli olmasından devletin doğmasını bir zorunluluk olarak gören görüştür. (Güler,2023:167-169)

Dünyevi görüşte devletlerin nasıl ortaya çıktığı konusunda beş temel teori vardır:

1- Aile teorisi: Bu teoriye göre aileler büyüyerek sülale, boy, kabile, aşiret olmakta daha sonra kabileler birleşerek devlete dönüşmektedirler. Aristo, Çiçero, Jean Bodin(1530-1596), Robert Filmer(1610-1674),ABD başkanı Woodrow Wilson (1856-1924) bu görüşü savunanlardır.

2- Biyolojik teori: Devlet diğer canlı varlıklar gibi kendiliğinden meydana gelen, gelişen, büyüyen ve zamanla yok olan bir organizmadır. Devlet, insanın gelişmesi ile ortaya çıkan bir organizmadır. Bu görüşü savunanlar: Platon, Herbert Spencer (1820-1908), Alfred Espinas (1844-1922)

3- Kuvvet ve mücadele teorisi: Devlet güçlüler ile zayıfların mücadelesi sonucunda doğar. Devlet, güçlülerin zayıflar üzerinde kurdukları baskı aracıdır. Bu sayede güçlüler zayıfları sömürmektedir. Herakleitos, Polybos, Senka, İbn Haldun ve Franz Oppenheimer bu görüşü savunmaktadırlar.

4- Ekonomik teori: Marksizm: Devlet alt yapıyı oluşturan ekonomik olayların oluşturduğu bir üst yapı kurumudur. Bu kurum sömüren sınıfın(burjuvazi) sömürülenleri(proleterya) sömürmekte kullandığı bir araçtan ibarettir. Bir gün proleterya devrimle devlete hâkim olacak ve komünist döneme geçilerek devlet kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

5-İnsan aklına ve iradesine dayanan Sosyal Sözleşmecî teoriler: Thomas Hobbes, Herkesin herkesle savaşı vardı. (İnsan insanın kurdudur.) Bu kargaşadan çıkıp düzeni sağlamak için insanlar aralarında sözleşme yaparak özgürlüklerini devlete (Leviathan) devrettiler. Devletin tek görevi düzeni sağlamaktır.

John Locke, doğal dönemde barış ve huzur vardı. Ancak suç işleyenleri cezalandıracak, anlaşmazlıkları çözecek bir kurum yoktu. Bunun için

cezalandırma haklarını sözleşme ile devlete devrettiler. Dolayısıyla doğal halden siyasî hale geçtiler. Ancak yapılan sözleşme aynı zamanda hem kişileri hem de devleti bağlar niteliktedir.

J. J. Rousseau, doğal yaşamda insanlar arasına eşitlik, barış ve mutluluk vardı. Artan ihtiyaçların karşılanmaya çalışılması ile beraber özel mülkiyet doğdu. Özel mülkiyetin doğması eşitliği bozdu. Eşitliğin bozulması ile barış ve mutluluk bozuldu. Bu da kargaşaya sebep oldu. Bu kargaşaya son vermek için aralarında sosyal sözleşme yaptılar. Bu sözleşme ile kendilerinin dışında kolektif bir varlık olan devleti ortaya çıkardılar. Bu sözleşme ile oluşan iradeye “genel irade” denir. Kısaca özetlediğimiz bu teorilerin hepsinin eleştirilebilir pek çok yönü olmasına rağmen hepsi de devlet denilen tarihi ve siyasî olgunun değişik yönlerini aydınlatmaktadır. (Gözler, 2018:44-49)

Devlet, ilk nasıl ortaya çıktı sorusu elbette teorik yaklaşımlarla bir temele oturtulmaya çalışılacaktır. Ancak bu teoriler bir kanun değildir ve tarihi ve sosyal bir olgunun sadece değişik yönlerine temas etmektedirler. Devletle ilgili genel kabul gören görüşlerin ortak noktaları devletin; asayiş, savunma ve yargı ihtiyaçları ile belli zümre ya da kişilerin kitlelere hükme arzularının sonucu olarak ortaya çıkmış; toprak, insan ve egemenlik üçlüsüne dayanan kadim bir kurum olduğudur.

Devleti tarihi süreç içerisinde değişik coğrafya ve kültürlerde değişik şekillerde görebiliyoruz. Devlet, ekonomik, sosyal ve kültürel şartlara bağlı olarak devamlı gelişim ve değişim göstermiştir. Devletin geldiği en son nokta ise modernitenin siyasî ve sosyal yönlerinin sonucu olarak ortaya çıkan “ulus devlet”lerdir.

2. Modern Ulus Devletlerden Post-Modern Ulus Devletçiklere (mi?)

Avrupa’da 13.yüzyıldan başlayan sosyal ve ekonomik gelişmeler 19.yüzyılda en son halini modernite sürecini başlatmıştır. Yeni sınıflar, aydınlanma, reformasyon, hümanizma, gelişen ekonomik yapılar beraberinde siyasal ve hukuki gelişmeleri de doğurmuştur. Avrupa’da sosyal ve siyasî gelişmeler uzun bir süreçte olmuştur ve kolay olmamıştır. Her modern kurum ve kavram mücadele ile elde edilmiştir.

Binlerce yıllık geleneklerin, sosyal yapının ve zihniyet dünyasının bir anda değişmesi elbette düşünülemez. Bir alandaki değişme bir başka alanda değişime sebep ya da sonuç olarak etki etmiştir. Değişen sosyal ve ekonomik yapılar beraberinde yeni kurum ve yapıların da oluşumunu doğurmuştur. Her dönemin sosyal ve ekonomik şartları kendi kurum ve kurallarıyla beraber zihniyet dünyasını da oluşturmuştur. Bütün bu değişimlerden

devletler de nasibini almıştır. Çünkü yeni sosyal-ekonomik yapılar ve anlayışlar mevcut kurumların değişimini de zorlamıştır. Çok parçalı ve sınıflı toplum yapısının geleneksel dokusu çözülmeye ve bu da siyasî ve ekonomik çatışmalara sebep olmuştur. Özellikle Burjuva sınıfının doğuşu ve şehirlerin kurulmaya başlanması siyasî ve sosyal yapıyı dönüştüren en önemli gelişmelerdir. Batıdaki modernite adı verilen bütün gelişmelerin taşıyıcısı burjuva denilen bu yeni sınıf olmuştur. Modernite sosyal ve siyasî yapıdaki değişimleri sonucunda “ulus”, “ulus devlet” ve “milliyetçilik” gibi kavram ve kurumlarının da gelişimini sağlarken yine bu kavramların taşıyıcı aktörünün burjuvazi olduğunu görmekteyiz.

İmparatorluklar, krallıklar, site-devletleri ve teokrasiler yaklaşık beş bin yıldır insanlığın kurduğu en güçlü devlet örgütlenmeleri olarak sayılabilir. Kabileler, kiliseler ya da cemaatler hiçbir zaman devletin tanımından sayılmamışlardır. Bir örgütlenmenin devlet sayılabilmesi için belli ölçek ve özellikler aranmaktadır. Her devir ve kültür kendi şartları ve özellikleri çerçevesinde devlet modelleri geliştirmiştir. Avrupa’da ortaya çıkan site devletleri ve imparatorluklarla Asya’nın Bozkırlarında ortaya çıkan devletler ve imparatorluklar mahiyet ve kültür olarak çok farklılıklar arz etmektedir.

Tarihte imparatorluklara ve krallıklara çok rastlamaktayız. Her iki siyasî yapı da kişiye bağlılık esasına dayanan hatta yönetici kişileri ilahi sıfatlarla tanımlayan siyasî örgütlerdir. Mısır’dan Sümer’e, Antik Yunandan Roma’ya, Türklerden Japonlara kadar bütün toplumlarda yöneticiler ilahi bir kaynak ya da özelliğe sahip oldukları iddiası ile yönetme hakkı olduklarını iddia etmişlerdir. Saydığımız bütün bu geleneksel yönetim şekilleri Weber’in ünlü otorite tipolojisinden karizmatik ve geleneksel otorite tiplerinin örnekleridir. Ulus-devlet ya da modern devlet dediğimiz yapı ise tarihte görülmemiş bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kutsallıktan arındırılmış “halk egemenliği” “milli irade” gibi kavramlara dayandırılan tamamen akli otorite kavramıdır. Ulus devletler, Weber’in Rasyonel-hukuki otorite tipinin örnekleridir. Ulus devletler de itaat şahsa değil devlete ve hukukadır. Yöneticilerin ne yönetirken ne de seçilirken şahıslarında ilahi bir özellik aranmaz. Çünkü ulus devletler beraberinde millet, milli irade ve milli kimlik denilen yeni kavramlara dayanmaktadır. Hukukun ve meşruiyetin yegâne kaynağı akıl ve millettir. Sosyolojik ve temel ideoloji olarak bütünleştirici ve tekleştirici özelliği ile tarihte örneği olmayan, modernite ile ortaya çıkan ve inşa edilerek var olan yeni bir devlet modelidir.

Weber’in şekillendirdiği yapı modern hukuk devleti anlayışıdır. Modern devletten kastedilen şey ise ulus-devlettir. Ulus-devletler Amerikan ve Fransız devrimleri ile ortaya çıkmıştır. Ulus-devletlerin doğuşunda 15. ve 17.yüzyıllar

arasındaki savaşların askeri ve siyasî otoriteyi merkezileştirmesi, bu merkezileşme sonucunda devletler tarafından daha fazla vergi toplanabilmesi ve devletlerin otoritelerini kullanabilmeleri için gerekli olan bürokratik mekanizmaları geliştirmeleri önemli etkenlerdir. (Akıncı, 2012: 63)

Ulus devletin uzun gelişim tarihi aslında 1300'lerde ortaya çıkmaya başlayan tarımsal büyümenin durduğu, nüfusun artmaya başladığı, iklimin sertleştiği, salgın hastalıklar ve gıda ürünlerinin yetersiz kaldığı ve beraberinde "feodalizm krizinin" ortaya çıktığı yıllara kadar gider. Avrupalı ülkeler bu krizlerden çıkmanın yolunu önlerinde büyük bir bariyer oluşturan ve ticaret yollarını kontrol altında tutan Osmanlı İmparatorluğunu aşarak yeni yerler keşfetmekte buldular. Bu yeni yerler artı-değer sağlayacak ve ticareti geliştirecek olan tek çözümdü. Çünkü Romalılardan beri lüks mallara (ipek, baharat vs.) ödenen bedellerle Avrupa'nın altın rezervleri doğuya akıyordu. Bu yeni yerlere hâkim olmak suretiyle bu da önlenecektir. Merkantilizmin ana ilkesini oluşturan güçlü devlet kıymetli madenlere sahip olan devlettir anlayışının da temelini oluşturacak olan anlayıştır.

Feodalizm krizi işte bu uzak diyarların keşfedilip sömürgeleştirilmesi ile aşıldı. Ticarete dayanan bu iktisadî gelişmeler merkantilist politikaları doğurdu. İspanyol, İngiliz ve Fransız merkantilist anlayışları ulus devletlerin askeri ve bürokratik yapılarının da omurgasını oluşturmaya başladı. Çünkü uzak diyarlardaki bu zenginlikleri korumak ve kollamak burjuvaların ve tüccarların kapasitesini aşan bir güvenlik sorunu haline gelmişti. Sömürgelerde artık ülkeler ve onların sembolleri çatışmaya başlamıştı. Dolayısıyla güçlü ve devamlı bir askeri güce ve bürokrasiye ihtiyaç duyuldu. Bunu ilk sağlayanlar daha doğrusu ilk ulus devletleşmeye yönelen ülkeler egemenliğin tek elde toplandığı mutlak monarşilere sahip Portekiz, İspanya, İngiltere, Fransa ve Birleşik Hollanda da oldu. Bütün bu devletlerde bu gelişmeler devletin etrafında kümelenen ve bu sistemden beslenen sınıfları da geliştirmeye başladı. Yeni devlet formu beraberinde yeni sosyal, kültürel, siyasî, iktisadî ve hukuki gelişmeleri de doğurmaya başladı. (Wolf, 2020:147-150)

Günümüz anlamında modern devletin ortaya çıkmaya başlaması tarihî olarak 11.yüzyılda Kutsal Roma imparatorluğunun dağılması sonrasında feodalitenin kurulması ve iki yüzyıl kadar sonra çözülmesi ve mutlak monarşilerin güçlenmesi daha sonra 16.yüzyılda Kiliselerin siyasî güçlerini kaybetmeye başlamaları ile başlatılmaktadır. Feodalitenin çözülmesi ile ortaya çıkan merkezi monarşiler ve ardından uzun yıllar süren mezhep savaşları sonucunda belli sınırlara (territoryal devlet) sahip ve büyüklüğü ne olursa olsun devletlerin birbirilerine eşit olduğu ilkelerini getiren 1648 Westfalya anlaşması ulus devletlerin doğuşunun mimarı olarak kabul edilmektedir.

Genellikle ulus devletleşme süreci dört aşamalı olarak kabul edilmektedir. İlk olarak, 15-18. yüzyıl arasındaki dönemde devletin oluşumunu sağlayan seçkinler arasında ekonomik, kültürel ve siyasal açılardan bir bütünleşme meydana gelmiştir. Daha sonra bu dönemde halk kitleleri okul, askerlik ve yeni kitle iletişim araçları ile sisteme dahil olmaya başlamıştır. Böylece insanlarda yeni millî kimlikler gelişmeye başlamıştır. Bu yeni kimlik kilise, mezhep ve yerel kimliklerle çatışmaya başlamıştır. Üçüncü aşamada fazla hakka sahip olmayan köylü olarak görülen insanlar eşit yurttaşlar olmaya başlamıştır. Özellikle ekonomik olarak gelişen Burjuvazi toprak sahibi Aritokrazi ile çatışmaya başlarken halkı da eşit millet fertleri olma vaadiyle yanına çekmeyi bilmiştir. Son safhada devletin idarî ağı büyümeye başlar. Yeniden dağıtım araçlarının sayısında bir artış gerçekleşmiştir. Bir taraftan kamu refahının sağlanmasına dönük önlemler alınırken, diğer taraftan ulusal düzeyde ekonomik şartların eşitlenmesine dönük çalışmalar gündeme gelmiştir. Yani devletin etkisi büyük oranda artmıştır. (Akıncı, 2012: 62)

Ulus-devletlerin ve milletlerin evrimi savaşlar, askerlikler ve savaş teknolojilerine de bağlı olarak gelişmiştir. Ulus devletin inşasının uzun ve yorucu gelişimi savaşların da tarihidir. “Erken modern dönemin nice territoryal devletlerinin çoğu Avrupa’nın bu şiddetli yeniden yapılanmasını sağ atlatamadı. 18. yüzyılın son dört ayından 19. yüzyılın sonuna kadar geçen sürede azalarak, 1500 yıllarında yaklaşık 500 olan sayıları 1900 yıllarına gelirken neredeyse 20’ye düşmüştü. 1794 ile 1815 arasında iyice yoğunlaşan devlet inşası doğrudan savaşlarda kazanılan deneyimle bağlantılı geliyordu, 18. yüzyılın Britanya savaş devleti modern tarihin bu temel yanının canlı örneğiydi. Bu karmaşık sürecin parçası olarak siyasal ve sosyal meşruiyetin baskın paradigmaları, ulus ve ulus-devletin yeni anlamına işaret eden savaşın gerekçelerini değiştirmiştir.” (Zürcher,2017:497) Artık askerler hanedan ya da bir kişi adına değil soyut bir ulus için savaşmaya başlamışlardı. Bütün bu gelişmeler beraberinde 18.yüzyıldan itibaren vatandaş olmanın bir gereği ve “vatan borcu” olarak zorunlu askerlik kavramını da doğurmuştu.

18. yüzyıldan itibaren savaş, savunma ve ulus inşası arasında birbirini etkileyen ve sonuçta “topyekün savaş” kavramının da doğmasına sebep olan ordu-millet diye tanımlayabileceğimiz ideal bir silahlı ulus anlayışı yaratılmıştı. Topyekün savaş kavramının gelişiminde şüphesiz ateşli silahların olağanüstü gelişimi ve savaşların yıkımının korkunç boyutlara ulaşması gibi birbirinin sebep-sonucu olan gelişmeleri dikkate almak gerekmektedir. Böylelikle ideal vatandaşın vazifeleri arasında vatanın doğal savunucusu olarak siyasal katılımcı yeni bir yurttaş idealini doğurdu. Ancak “1860’lardaki Prusya, 1871 sonrasında Almanya veya 1871’den sonraki Fransa örnekleri bile tüm ulusu kapsayacak zorunlu askerlik uygulamasına hiçbir zaman geçmemişti.

Bu ancak, bugün bile kurban sayısını tam olarak bilmediğimiz Birinci Dünya Savaşı deneyimiyle oldu. Bu savaş “eline silah almış sadık bir ulus” kavramına bakışımızı temelinden oynattı.” (Zürcher,2017:501)

Modern uluslararası ilişkiler ve devletler sisteminin kilometre taşı hükmündeki Vestfalya Barışı (1648) ile modern ulus devletler hukuki boyut kazanmıştır. Leo Gross’a göre Vestfalya Barışı, devletler, kendi toprakları üzerinde egemen, büyüklüğüne bakılmaksızın birbirine eşit ve hiçbir bir dünyevi otoriteye bağlı olmayan çok sayıda devletin bir arada bulunduğu yeni bir sisteme yol açtı. Egemen devletlerin üzerinde bir otorite (özellikle kilise) ve de kurum kabul edilmeyecekti. Bu yeni sistemin esası devletler aralarındaki bir güç dengesine dayalıydı. (Poggi,2019:110)

Binyıl Avrupa genelinde hüküm süren Kutsal Roma imparatorluğunun dağılmasının ardından Avrupa’daki siyasî gelişmeleri inceleyen Tilly, ulus devletler konusunda ilginç tespitlerde bulunuyor: “Bundan binyıl önce Avrupa diye bir şey yoktu ve devasa Asya’nın bu küçük burnunu oluşturan topraklarda yaşayan 30 milyon insanın kendilerini Avrupalı olarak tanımlamaları için de bir sebep yoktu. Ona göre, Avrupa’yı Avrupa yapan 990 yılından itibaren yavaş yavaş kozasını ören ve bugün bütün dünyada devletler sistemi olarak bildiğimiz milli devlet sisteminin vücut bulmasıydı. Ama ulus devlet oluşumu birkaç yüzyıl süren çok uzun bir zaman diliminde meydana gelebildi ve ancak Şarlken’in 1556’da imparator tahtından inmesinden ve Otuz Yıl Savaşları’nın bitiminde 1648’de Avrupa’nın (ve dünyanın) kaderini çizecek olan Vestfalya Antlaşmasından sonra bir Avrupa devletler sisteminin temelleri atılabildi. Ama bu devletler sisteminde yer alan devletlerin örgütlenme biçimi artık imparatorluklar ya da kent-devletler şeklinde değildi. Bunlar Tilly’nin ulus devlet olarak tanımladığı devletler, yani nispeten özerkliğe sahip ve merkezileşmiş örgütlenmeler. Bütün modern devletler, mutlak surette ulus-devlet anlamına da gelmiyor. Ulus-devlet, Tilly’ye göre, halkın çok güçlü bir dil, din ve semboller birliği çerçevesinde kimliğini paylaştığı devletler. Ulus-devlet için verilen milat Fransız Devrimi’nden sonra tesis edilen devlet biçimi ve de devlet olma anlayışı.” (Vergin,2019:227, Bknz: Tilly, 2016) Buna göre ulus devlet ortak dil, din ve sembollere dayanan ve bir millet (nation building) ile milli kimlik inşa edebilen devlet örgütlenmesidir.

Devletin tanımında olduğu gibi ulus devletin tanımında da devletin değişik unsurlarına vurgu yapan ya da bir unsurunu öne çıkaran tanımlamalar çoktur. Alman siyaset bilimciler toprağa vurgu yaparak; “ulus devlet, birden çok şehri ve onun çevresini içine alan bölgede meşru güç kullanma tekeline sahip olan ülkesel devlete (territoryal devlet) denir, şeklinde tanımlarlar.

Genel olarak baktığımız zaman ulus devleti şu şekilde tanımlayabiliriz: Ulus devlet, sınırları büyük oranda devletin sınırları ile örtüşen hayali (geniş bir alana yayılmış) bir milli toplulukla birlikte ortak aidiyet ile tanımlanmış bir nüfusa sahip devleti ifade eder. Yani gelip geçici olmayan toprağa ve ortak aidiyete ve değerlere sahip bir nüfusa sahip olan devlet ulus devlettir. (Bob,2021: 225) Buradaki ortak değerler yine her topluma birebir uymamakla beraber dil, din, kültür ve tarih ortaklıklarını ihtiva etmektedir. Bütün ulus devletler genellikle sahip oldukları toplumsal yapıyı homojenleştirici dil, din, kültür ve tarih birliği sağlayıcı bir milli kimlik inşasına yoluna gitmişlerdir. Bu yönüyle ulus devletler her ulusun kendi devletine sahip olmaya çalışması ve azınlık etnisitelerin hâkim etnik unsurun değerlerini kabul etmeme gibi tepkilerle karşılaşmış ve karşılaşmaktadır. Dolayısıyla BM’ de yeni devletlere yer açılması da bunun sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ulus devletler özellikle 19.yüzyıldan sonra imparatorlukların dağılması ile bütün dünyada yayılmaya başlamıştır. Ancak ulus ile devleti bütünleştirmek dünyada belki de birkaç ulus hariç homojen bir toplumun olmaması, her toplumun içinde farklı etnik ya da dinî toplulukların bulunması ulus devlet kavramının en tartışmalı yönünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla “üst kimlik” denilen devletin kabul ettiği resmi kimliğin reddedilmesi sonucunda uzun ve kanlı çatışmalara hatta ayrılıkçı hareketlere sebep olmaktadır. (Gülboy,2015:11) Ulus devletler bu sebeple dışarıya olduğu kadar içerde de bütünlüğü sağlamak amacıyla her zaman güçlü orduya ihtiyaç duymaktadırlar.

Rokkan, öğrencisi Tilly’nin tespitlerine şu eklemeleri yapar; ilk ortaya çıkan ulus devletlerin genellikle Vatikan’a uzak olan bölgelerde oluştuğunu, Vatikan’a coğrafi olarak yakın prensliklerin Hristiyan ümmeti içerisine nifak sokulduğu tepkisi ile karşılaştıkları için ulus devlet kurmakta zorlandıklarını ve de geciktiklerini söylemektedir. Bakıldığında reform hareketinin başarılı olduğu protestanlaşan İngiltere, Prusya ve İsviçre’de Anglikan, Luterci ve Kalvenci kiliselerin seküler ulus devletlerin bir çeşit kurucu meclisi görevini gördüklerini görüyoruz. Ayrıca Rokkan, matbaanın ve bu sayede basılan milli dillerdeki İncillerin ortak dil ve duygudaşlık oluşturulmasındaki önemine de vurgu yapmaktadır. (Vergin,2019:225) Protestanlığın Avrupa’nın kuzeyinde yayılmasının en önemli sebebi kralların ve prenslerin Vatikan’a uzak coğrafyada bulunmaları, Papalığın baskısından kurtularak otoritelerini sağlama almak ve Katolik kiliselerinin devasa topraklarına da el koymak istemeleridir. Nitekim bunu başardılar ve bu ülkeler hem ulus devletlerin hem de kapitalizmin geliştiği ülkeler oldular. Bu ülkelerden özellikle ulus devletlerin finansmanında özel bir yere sahip olan merkantilist düşüncenin en önemli temsilcisi İngiltere, sömürgecilikten elde ettiklerini sanayileşme ve gelişmenin ana sermayesi yapmayı bildi. Avrupa’da merkantilist uygulamanın

ve sömürgeciliğin en başarılı adresi olan ve ilk ulus devleti ve milleti kuran İngiltere'dir. İlginçtir en büyük sömürgeci ve köleci ülke olan İngiltere, 19.yüzyılın başlarında köle karşıtı ülke konumuna geçerek açık denizlerde köle ticaretini engellemeye çalışmıştır. İlk sömürgeci ülkeler olan ve bugün Amerika kıtasında en çok konuşulan üç dilden ikisinin sahipleri olan İspanya ve Portekiz ise sanayileşmeyi ve iktisadî gelişmeyi başaramadılar ve karşılıksız para girişi ve bunun üretime yönlendirilememesi sonucunda tarihte ilk stagflasyonu yaşayan ülkeler olarak tarihe geçtiler.

Ulus devletlerin ortaya çıkışında ticaretin ve şehirlerin gelişimi, matbaanın yaygınlaşması, bilginin ve okur-yazarlığın yaygınlaşması, artan nüfus ve reform hareketleri ile kilisenin siyasî gücünün zayıflaması bütün geleneksel yapılar gibi siyasî kurumları da aşındırmış ve merkezi krallıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle eski geleneksel yapıdaki toprağa bağlı sistemin çözülmesi ve toprak mülkiyetinin yanında ticaretin geliştirdiği burjuva sınıfının hızla iktisadî ve siyasî güç elde etmeleri hiyerarşik çok parçalı aristokrasiyi merkezi krallıklar lehine aşındırmıştır. Burjuvaların gelişmesi, şehirlerin ve ticaretin daha görünür bir şekilde gelişerek burjuvaların vergi veren aktörler haline gelmeleri kralların da işine geldi ve bu yeni sınıfı krallar da desteklemeye başladı. Şehirler ve burjuvalar geliştikçe ve bunlar tek bir krala bağlı yapılar olarak gelişmeye devam ettikçe bu durum yeni ulus devletlerin nüvelerini de oluşturmaya başladı.

Modern ulus devlet, kendiliğinden büyüyen gelişmiş bir yapı olmaktan daha çok inşa edilmiş, yapay bir örgüt modelidir. Modern ulus devlet, geleneksel olarak ilahi bir temele ve şahsa dayanmaz, toplumun kendisine dayanır, tamamen anayasal bir düzenleme ile “yaratılmış” hak ve sorumluluklara dayanan ve belli görev ve amaçları olan beşerî bir yapıdır. Bu anlayışta devlet, yapısal özelliklerin hâkim olduğu insan(millet), toprak(vatan) ve egemenlik şartlarına bağlı olarak değerlendirilmektedir. Modern ulus devlette, bir hanedana ya da kişiye karşı sorumluluklar yoktur. Devletin unsurları içinde, millet vardır ve vatandaşlar devlete, devletler de vatandaşlarına karşı sorumluluk ve haklara sahiptir. Devletin sınırlarını ve görevlerini anayasa çizer ve her şey kanunlarla belirlenmek zorundadır. Modern ulus devlet, aslında ilk defa Kralın yetkilendirildiği 1215 Magna Carta ile başlayıp 1648 Westfalya barışı ile şekillenip daha sonraki sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerle tamamen Avrupa merkezli bir gelişim ve anlayışın ürünüdür. Ulus devletler, homojen bir insan topluluğu, yani “ulus” inşa etmek faaliyeti içinde olan ilk devlet modelidir. Ulus devletler topluluklardan (cemaatler) oluşan çok parçalı yapıyı, sınırları belli bir toprak parçası üzerine ortak değerlere sahip topluma (cemiyet) dönüştürme şeklindedir.

Poggie ulus devleti şöyle tarif etmektedir: “Devlet artık eski Yunan politea’sında olduğu gibi toplumla özdeş değildir. Vatandaşların kendilerini devletin refahı ve güvenliğine adanmaları artık bir öndere duydukları şahsî bağlılıkla sağlanmamaktadır. Belirli siyasal sorumluluk ve yetkiler taşıyan görevler zenginlik, sosyal konum ya da dinî inançlara göre dağıtılmamaktadır. Devletin genişleyen alanı, artan masrafları giderek artan görevleri ve etkisi, artık kişilerden bağış alarak, kimi makamları satışa çıkararak, savaş ve sömürgecilikten kazanılan kaynaklardan hisse satarak ya da şahsî varlıklardan harcamayarak değil, yurttaşların gelir ve harcamalarından aldığı vergilerle zenginleşen bir devlet bütçesinden karşılanmaktadır.” (Poggi,2019:118) Ulus devletler zamanla tarihte görülmemiş şekilde bürokratikleşen ve her yönden toplumu kontrol eden birer devasa örgüt olmuştur. Bu kontrol teknolojinin gelişimi ile inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. 19.yüzyılda devletlerin özellikle telgraf ve treni ülkelerine getirme konusundaki hızları inanılmazdır. Çünkü ülkenin en ücra yerlerine bile ulaşım ve haberleşme kolaylaşmakta ve devlet otoritesi her yere ulaşabilmektedir.

Wallerstein’a göre, ulus devlet; Westfalya barışı ile gelen “bütün devletlerin eşit ve egemen olmaları” ilkesine dayanan “kendine özgü bir yaratıktır, çünkü bu devletler bir devletlerarası sistem içindeki sözde egemen devletlerdir. Kapitalist olmayan sistemlerde var olmuş olan siyasî yapıların aynı biçimde işlemediklerini ve nitel olarak farklı türden bir kurum oluşturduklarını söyleyeceğim. Modern devletin kendine özgü yönleri nelerdir peki? En başta geleni, egemenlik iddiasında bulunmasıdır. 16. Yüzyıldan beri tanımlandığı şekliyle egemenlik, devletle ilgili değil, devletlerarası sistemle ilgili bir iddiadır. Hem içeriye hem dışarıya yönelik çifte bir iddiadır.” (Wallerstein, 2009: 71-72)

Modern dünya sisteminde gerçekte devletlerin egemenlik hakları nereye kadar? Çünkü egemenlik bir devletin olmazsa olmaz üç şartından birisidir. Ulus devletler sisteminin tüm dünyaya yayılması aslında dünyayı küresel bir pazar haline getirme anlayışındaki kapitalist sistemin beklemediği bir sonuçtu. Dünyanın tek bir Pazar olmasının aksine ulus devletler hızla yayıldı ve bugün bile durmadan parçalanan ulus devletlerden yeni ulus devletler ortaya çıkmaktadır.²

Yeni ulus devletler sistemi, her devletin kendi itibarının temeli olan egemenlik ve “raison d’etat” (hikmet-i hükümet, nizam-ı âlem) kavramlarının mutlaklığına, diğer yandan da aynı şekilde kendi “egemenlik hakkına” sarılan

2 “Örgütün, kurulduğu yıllarda 51 olan üye sayısı şu an itibarıyla üyeliği kaldırılan Vatikan ve değiştirilen Çin son katılan üye Güney Sudan dahil 193’e ulaşmıştır.”
Bknz: https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler

bütün devletler arasındaki egemenlik iddiasının gerilimine sahiptir. Bu sistemde uzlaşmalar şartlı, ittifaklar ise geçiciydi ve her hak iddiası çoğunlukla savaşlarla sonuçlanıyordu. “Güçlü olan haklıdır” sözü yeni sistemde insanı şaşırtacak kadar net bir ifadedir ve herkes bunun farkındadır.

Modern devletler sisteminin iç tutarsızlığı, 19. yüzyıl Avrupası’nda egemenlik konusunda iki farklı ölçütün gelişmesiyle daha da arttı. Egemenlik iddialarına karşı genellikle devletler bu iki ölçütten birini öne sürmeye başladılar. Birincisi, “milliyet” ilkesiydi. Bir devlet, komşu devletin içinde bulunan halkların kendi “milliyet”inden olduklarını ve bundan dolayı kendisine katılmaları gerektiğini iddia edebilirdi. Diğer ölçüt ise “doğal sınırlardır”. Devlete askerî açıdan savunulabilirlik, bir bütünlük ve kaynaşmışlık duygusu veren doğal sınırlara sahip olmak için de devletler kendi toprakları dışında egemenlik iddia edebiliyordu. Her iki kavram da belirli durumlara uygun olup olmadığına bakılarak, benimsenir ya da reddedilebilirdi. Aynı devlet bir durumda “milliyet” ilkesine sarılır ve “doğal sınırlar” ilkesini öne süren devletin iddiasını reddederken, bir başka durumda (belki de aynı tarihte) “milliyet” ilkesine karşı “doğal sınırlar”ın ölçü olarak alınmasını savunabiliyordu. Elbette bütün bu iddialar ve ölçütler “güçlü olan haklıdır” anlayışı çerçevesinde sonuçlanıyordu. Bugün dünya sistemine baktığımızda bunun hala geçerli olduğunu görebiliyoruz.

19.yüzyıl boyunca yüzlerce toprak ve diplomatik anlaşmazlıklar, sömürgelerde ve ülke sınırlarında olan savaşlar görülse de 1914’e kadar Avrupa’da ya da dünyada genel bir savaşın yaşanmamış olması bir başarı olarak sayılmaktadır. Bunun değişik sebepleri vardı. Birincisi Avrupalı güçler kozlarını kendi topraklarından uzakta sömürgelerde paylaşıyorlardı. İkincisi, 1792-1815 Napolyon savaşları ile Avrupa yeni savaşların ve silahların ne kadar kanlı ve pahalı olduğunu, yaşattığı büyük yıkımlar sonucunda sosyal devrimlere zemin hazırlandığını görmüşlerdi. Üçüncüsü ise sosyal, ekonomik ve siyasî gücü her geçen gün artan burjuvazinin kendi menfaatlerine uygun şekilde devletleri sanayileşme, ticaret savaşları ve sömürgelere yöneltmesi idi. Ne var ki, bütün gerilimler ve sorunlar birikerek 1914’de büyük dünya savaşı ya da paylaşım savaşı olarak patlayacaktır. (Poggi,2019:110-113)

Modern ulus devletler Avrupa’da sosyal ve ekonomik gelişmelere paralel olarak aşama aşama inşa edilmiştir. Fransız devrimi ise sadece adının konulup bütün dünyaya pazarlandığı büyük olayın adıdır. Özellikle sanayi devriminin ve devamında yeni işçi sınıfının ortaya çıkışı ve sınıflar arası mücadelede tarafları uzlaştırıcı siyasaların geliştirilmesi ile beraber demokrasi ve hukuk devletinin de ulus devletlerin yapısında hatırı sayılır etkileri olmuştur. 19.yüzyılda Avrupa’da yayılan ulus devletler, 20.yüzyılda dünyanın diğer

bölgelerinde yayılmaya başlamıştır. Dağılan her imparatorluktan onlarca ulus devlet ortaya çıkmıştır. Son imparatorluk sayılabilecek olan SSCB'nin 1989'da dağılması ile de yine onlarca ulus devlet ortaya çıkmıştır. “Günümüzde 200 civarında ulus devlet vardır. Bu rakama henüz kendi devletine kavuşamayan (ve belki de hiç kavuşamayacak olan) ama gene de bu yönde mücadele veren ve sadece potansiyel değil gerçek milliyetçilik olarak da sayılmaya meşru hak kazanan irredantist milliyetçilikler eklenebilir.” (Gellner,1996:87)

Üç yüz yılı aşan bir süredir ulus devletler uluslararası devletler arası sistemin ve toplumların ana siyasî ve idarî yapısı konumundadır. Feodalitenin çöküşü ile oluşmaya başlayan İmparatorluklar çağının sona ermesinin ardından art arda gelen çifte devrimlerin (Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi) sonucunda yeni bir devlet örgütlenmesi olarak gelişmiştir. Elbette birdenbire iki devrimle ortaya çıkan bir olgu değildi. Uzun asırlara yayılan gelişmelerin bir sonucuydu.19.yüzyıla beraber sosyal ve siyasî hayatın oluşumu ve gelişimi ulus devletlerle şekillenmeye başlamış ve bu oluşumun fikrî arka planını milliyetçi ideoloji doldurmuştur. Milliyetçi ideoloji ile beraber şekillenen bu yeni devlet biçimi beraberinde ulus (millet) olma durumunu ve bu ulusa uygun insanın ve toplumun inşasını da getirmiştir.

Ulus devletlerle beraber pek çok yeni kavram ve terim de hayata ve literatüre girmeye başlamıştır: millet, milli egemenlik, milli kimlikler, milli marş, vatan, zorunlu askerlik, milliyetçilikler, ayrıca örgün eğitim, devlet okulları, bürokrasi, laiklik gibi yeni modern kavram ve kurumları da beraberinde getirmiştir. Ulus devletler vatandaşlarına siyasî, sosyal ve iktisadî bir bütün olmayı ve ortak dil, tek millet, tek devlet, tek vatan ve tek bayrak gibi ortak sembolleri benimsetmeye çalışmıştır. Ortak sembollerin ve değerlerin yaygınlık kazanması ve vatandaşlar tarafından kabulü içeride asayiş ve kamu düzenininin, dışarıya karşı ise yek vücut olarak güçlü olmanın kapılarını açmıştır. Ulus devletlerle beraber kamu hizmetleri, vatandaşlık hak ve sorumlulukları da genişlemiş ve yaygınlaşmıştır. Teknolojinin büyük yardımı ile tarihte her şeyi kontrol edebilen ve yönlendirebilen tek devlet modern ulus devletlerdir. Bugün Çin'de yaklaşık 500 milyon kamera ile herkes her an takip edilebilmektedir. Bu durum bütün dünya devletlerinde de yayılmaktadır. Bu durum teknoloji geliştikçe devletlerin özgürlük-güvenlik paradoksunda devletin güvenliği lehine, kişilerin hürriyetleri aleyhine bir duruma sebep olmaktadır. Teknoloji tarihte hiç olmadığı kadar devleti kontrol ve denetim anlamında güçlendirmektedir.

Gelişen teknolojiler, iletişim imkânları ile ulaşım “küreselleşme” olgusu ile ulus devletleri ve sınırlarını zorlamaktadır. Postmodern anlayışla küreselleşme türdeş hale getirilmeye çalışılan milletleri ve milliyetçilikleri zorlamaktadır.

Sermayenin hızla küreselleşmesi yanında bilgi ve teknolojinin de hızla yayılması ve bunlara erişim noktasında küresel bir eşitliğe doğru gidiş ulus devletlerin ideolojik aygıtlarının gücünü ve etkisini azaltmakta ve hatta yok etmektedir. Bugün Batılı devletlerde dahil bu çözüme ve atomize olmaya doğru gidiş demokratik olarak halledilebilecek bir durum görünmemektedir. (Akıncı, 2012: 66)

Postmodernizm günümüzde modernizmin devamı olarak görüldüğü gibi modernizmden kopuş olarak da görülmektedir. Modernite akla kural, düzen, ilerleme, tekdüzelik gibi kavramları getirirken, postmodernizm, tanımsızlık ve belirsizliği ifade ettiği gibi çoklu hakikat, çoklu kimlik, çoklu kültür ve gelenek-modern ikiliği gibi pek çok modernitenin zıttı anlam ve kavramı bünyesinde barındırmaktadır. Postmodernizm nedir? sorusuna verilebilecek tek bir cevap bulunmadığı gibi ne olduğu konusunda da tartışmalar sürmektedir. Üzerinde birleşilen tek husus Batı'da tıkandığına inanılan modernitenin aşılması gerektiği düşüncesini ihtiva eden ve modernite eleştirilerinden oluşan bir akımın adı olduğudur.

Günümüzde Postmodernlik en çok ABD kaynaklı görünmektedir. Billig'e göre ABD gibi millet olma kavramına önem veren bir Amerikan milliyetçiliğinin Postmodernizmle uzlaşmasına karşılık Avrupa'da da ulus devlet anlayışının merkezîyetçi, bütünleştirici anlayışı yerini mahallî ve bölgesel ve alt kültürlerle bırakmaktadır. Millî kimlikler üstünlüğünü kaybederken başka kimliklerle rekabet etmesi gerekmektedir. "Devletin iddiasına meydan okuyan ulus-üstü kimliklerin yanı sıra ulus-altı (subnational) kimlikler de vardır. Devletin modernist, tekdüzelik arayışı içerisinde ortadan kaldırmaya çalıştığı farklılıklar ve bağılıklar yeniden canlanmaktadır. Bu yeni olarak canlanan kimliklerden bazıları 'millet olma' imgesine benzer şekilde inşa edilmişlerdir." (Billig,2002:154) Postmodernlikle beraber milliyetçilikler artık millet kuran değil milletleri dağıtan bir role bürünerek ulus devletlerin dağılmasına sebep olmaktadır. Postmodernliğin en önemli isimlerinden Bauman'a göre, günümüzde oluşturulmaya çalışılan milletler, modernlik çağının bütünleştirici milliyetçilik anlayışına dayanan milletlere uymamaktadır: "Ulus-devlet dışarı, kabile içeri". Bu yeni sözde uluslar "yaşayabilir" ("viable") değildirler; çünkü mevcut dünyada ulusal yaşayabilirliğin altı büyük ölçüde oylmuştur; egemen olmak için çok küçüktürler ve zaten devlet egemenliği de ortadan kalkmaktadır." (Billig,2002:161) Ulus devletleri dağıtıcı mikro milliyetçilikler postmodern anlayışın çok kültürcü kimlik siyasetinin bir sonucudur. Bütün bu gelişmelere karşılık 19.yy. öncesi aşırı parçalı etnik ve dilsel yapının yeniden canlanması pek çok Avrupalıyı ürkütmektedir. Bunun için özellikle AB içerisinde Avrupalılık kimliğinin inşası çalışmaları manidar görünmektedir.

Bütün postmodern saldırılar ve küreselleşmenin getirdiği yıpranmaya rağmen ortadan kalacağı öngörülen ulus devletler özellikle soğuk savaşın sona ermesinin ardından BM gibi uluslar üstü kuruluşların yetersizliği ulus devletlerin yeniden dirilmeye başladığını göstermiştir. (Akıncı ve Alptürk, 2020: 28) Tarih şunu göstermektedir, insanlar “ben kimim?” sorusunun yanında kolektif bir aidiyet olan “biz kimiz?” sorusunu sormaktan ve kolektif kimliklerden vazgeçmemektedir. İnsanı korkutan yalnızlık onu kolektif kimlik ve aidiyetlere, belirsizlik ise geçmişe ve geleceğe bütünlükçü tek cevap veren dine yöneltmektedir. Dolayısıyla küreselleşme ve postmodern anlayış ulus devletleri sarsarken yok etmemekte, tam tersine boyutunu küçültmektedir. Bugün her etnisite kendi ulus devletini kurma mücadelesi verir hale gelmiştir.

Ulus devlet ve onun insanlara verdiği sosyal kimlik rakipsiz görünmektedir. Küreselleşmenin getirdiği meşruiyet açıklarını tamamlama noktasında da yine tek adres ulus devlet olarak görünmektedir. Ulus devlet tıpkı Kapitalist sistem gibi zaaflarını ve kendi iç çelişkilerini kendi içinde “dönüştüren” ve “değiştirebilen” bir özelliğe sahip olarak yapılanıp yeniden dünya sahnesinde yeni roller alacaktır. Uluslar üstü bir yapılanma olan AB bile ulus devlet üyeliğine dayanan bir yapılanma olarak örgütlenmiştir. (Şahin, 2009:274-275)

Bugün için, tıpkı “piyasa ekonomisi” gibi “ulus devlet”lerde çok eleştirilmelerine rağmen ciddi bir alternatifle karşı karşıya değiller. Özellikle Doğu Bloku’nun yıkılması ile rakipsiz kaldılar. Bugün için teknoloji ve iletişim ulus devletlerin kontrol ve denetim işlerini kolaylaştırdığı gibi insanları belli bir şekle sokma ve kontrol etme noktalarında zorlamaktadır. Gelecekte özellikle teknolojinin geleceği boyutlar, nüfus yapıları ve diğer şartlar devletleri ortadan kaldırmaya da büyük değişimlere sebep olacak gibi durmaktadır.

SONUÇ

İnsanlığın en eski kurumlarından olan devlet tarihin baş aktörleri arasında yer almaktadır. İnsanın düzen ve güvenlik ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkan devlet, zaman içerisinde değişik şekillerde varlığını sürdürmüştür. Site devletleri, imparatorluklar, bozkır devletleri ve en son olarak ulus devletler şeklinde görülen devletler günümüzde de önemini korumaktadır. Devletle ilgili pek çok kitap ve teoriye rastlamamıza rağmen devlet bilimi diyebileceğimiz bir bilim oluşmamıştır. Devletin kökeni konusunda batı merkezci anlayış Doğudaki, özellikle Bozkır devlet geleneklerini yok sayıcı bir tavır içinde olmasına rağmen günümüzde bu anlayış terk edilmektedir.

Günümüzün yaygın devlet modeli olan ulus devletler Avrupa’da ortaya çıkan moderniteye dayanır. Avrupa’da başlayan sosyal, ekonomik ve siyasî gelişmeler ve özellikle burjuva sınıfının ortaya çıkışı “ulus devlet” modelinin doğuşunun ve gelişiminin sebeplerini oluşturur. Ulus devletler 19.yüzyılda Avrupa’da yaygınlaştıktan sonra dünyaya yayılmış bir devlet modelidir. Ulus devletler sadece devlet olmanın değil aynı zamanda “millet”, “milliyetçilik”, “vatan”, “millî marş” gibi pek çok yeni kavramında kaynağı olmuştur. Özellikle 20. yüzyılda sömürgelemeden ve işgalden kurtulmak isteyen toplumların bağımsızlık mücadeleleri ulus devletlerini kurmakla sona ermiştir. “İmparatorluklar Çağı”nın ardından 19. Yüzyılda gelen “Milliyetçilikler Çağı” 20.yüzyılın ortalarına kadar normal bir süreç olarak görülürken özellikle 1945 yıllarında Avrupa’da yayılan sosyalist anlayışla eleştirilmeye başlanmıştır. 1990’da sosyalist blokun dağılması sonrasında ulus devletler ve milliyetçilik dünyada yükselerek tekrar gündeme gelmiştir.

Günümüzde ulus devletleri eleştiren ve yıpratın potmodernist anlayış ve küreselleşme ulus devletlerin yok olacağı iddialarının aksine ulus devletler açısından farklı bir boyuta geçildiğini göstermektedir. Özellikle son yirmi yıldır ABD’nin Ortadoğu’da uyguladığı BOP (Büyük Ortadoğu Projesi” bölgedeki ulus devletleri küçük parçalara ayırmak suretiyle etnik yapılaraya dayalı 22 ulus devletçik oluşturmaya çalışmaktadır. Buna karşılık İspanya’nın Bask bölgesinin ayrılmasına bütün Avrupa tek ses olarak karşı çıkmaktadır. (BOP projesinin İsrail’in güvenliği için kolay lokma “böl, parçala, yönet” politikasının esas olduğunu herkes biliyor.)

Modern ulus devletler büyük topluluklar (millet) oluşturmayı amaçlayan bütünleşmeci yapıdadır. Orta Çağ Avrupası inanılmaz bir bölünmüşlük ve parçalanmışlıktan tek bir millî kimlik haline ulus devletler sayesinde geldiler. 19. Yüzyılda şimdiki İtalyanca ve Fransızca’yı konuşan insan sayısı %10’larda idi. Almanya 300 idarî parçaya bölünmüş haldeydi. Ulus devletler bütünleştirici yönü kadar asimilasyoncu yönüyle de ele alınmaktadır. Bugün “uyanık etnisiteler” ulus devletleri zorlamakta hatta yıllar süren bölünmeme mücadelelerine sahne olmaktadırlar.

Günümüzde modern ulus devlet anlayışını eleştiren post-modern anlayış modernitenin “türdeş”, “bütünleştirici” anlayışı yerine çok kültürcülüğü ve çoklu etnik yapıları tasvip etmektedir. Bu durum ulus devletleri yok etmek yerine ulus devletçiklere dönüşmelerine kapı aralamaktadır. Bugün modern ulus devlet anlayışı yine ulus devlet anlayışı içerisine bütün sorunlara çözüm üretmeye çalışmaktadır. Sonuçta tarihte devletler hep olmuştur. Gelecekte de ortadan kaybolacak gibi görünmemektedir.

Kaynaklar

- Akıncı, A. (2012), Modern Ulus Devletlerin Doğuşu, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S: 34, 63.
- Akıncı, A. Alptürk, H. (2020), Ulus-Devletin Küreselleşme Karşısındaki Genel Durumu, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.47, 28.
- Billig, M. (2002), Banal Milliyetçilik, İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Colson, D. (2011), Proudhon'dan Deleuze'e Anarşist Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Versus Yayınları.
- Farabi, Medinetü'l Fazla, (1990), Çev: Ahmet Arslan, Vadi Kitap.
- Gellner, E. (1996), Uluslar ve Ulusçuluk, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gökalp, Z. (1976), Türk Medeniyeti Tarihi, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gözler, K. (2017), "Devlet Kelimesi Üzerine Bir Deneme", Türkiye Günlüğü, S:129.
- Gözler, K. (2018), Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa: Ekin Yayınları.
- Gülboy Erkem, P. (2015), Sömürgeci Ulus Devlete, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Güler, B. A. (2023), Devlet Bilimi, Ankara: İmge Kitabevi.
- İbni Haldun (2011). Mukaddime. Çev: Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Jessop, B. (2021), Devlet, Nika yayınevi, Ankara,
- Kurat, A. N. (1987), Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye kadar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Michels, R. (2021), Siyasî Partiler modern demokrasideki oligarşik eğilimlerin sosyolojik incelemesi, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Oppenheimer, F. (1984), Devlet, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Popper, K.R. (1994), Açık Toplum ve Düşmanları, çev: Mete Tunçay, İstanbul: Remzi Kitabevi.C:1.
- Parkinson, C.N. (1984), Siyasal Düşüncenin Evrimi, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Poggi, G. (2019), Modern Devletin Gelişimi, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Rand, A. (2004), Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal, Çev: N. Kandemir, İstanbul :Plato yayınları.
- Sander, O. (1994), Siyasî Tarih (İlkçağlardan-1918'e). Ankara: İmge Yayınları.
- Sezer, B. (2021), Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları, İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Strayer, J. R. (2020), Modern Devletin Kökenleri, İstanbul: Say yayınları.
- Şahin, K. (2009), Küreselleşme Tartışmaları Işığında: Ulus Devlet, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.

- Şeyhoğlu, R. (2014), Açık Toplum ve Karl Raimund Popper, TASAV: Ankara.
- Tilly, C. (2016), Avrupa'da Devrimler, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Vergin, Nur, (2019), Siyasetin Sosyolojisi, Doğan Kitap, İstanbul,
- Zürcher, E. J. (2017) Askerlik “İşi” Askeri İşgücünün Karşılaştırmalı Tarihi (1500-2000), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wallerstein, İ. (2009), Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim, Çev.: Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları
- Wolf, E. R. (2020), Avrupa ve Tarihsiz Halklar, İstanbul: İşbankası Yayınları.